

พุทธสันติวิธี : ทฤษฎีและยุทธวิธีในการอยู่ร่วมกันกับสังคมพหุวัฒนธรรม*

Buddhist Peaceful Methods: Theories and Strategies for Living
in Multicultural Society

พจนารถ ซีบังเกิด

Potchanart Seebungkerd

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

Corresponding Author's Email: jimi@jimithecoach.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาเกี่ยวกับความหมาย ความเป็นมาและสาระความสำคัญเกี่ยวกับ พุทธสันติวิธี หลักธรรม และวิถีแห่งการปฏิบัติในสังคมพหุวัฒนธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา ซึ่งประเด็น ที่น่าสนใจและจะเป็นประโยชน์ต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมที่นับวันจะมีความแตกต่างมากขึ้นในทุก ๆ วัน อัน เนื่องมาจากการโยกย้ายถิ่นฐานของผู้คน ความสะดวกสบายในการเดินทางข้ามประเทศข้ามวัฒนธรรม ความ รวดเร็วของการรับแนวความคิดและวัฒนธรรมใหม่ที่ต่างไปจากวัฒนธรรมดั้งเดิมของบุคคล และความต่างทาง ความคิดของคนต่างยุคสมัย ซึ่งในบทความนี้ จะเป็นการรวบรวมความคิดและบทวิเคราะห์ ที่ได้ศึกษาแนว ทางการอยู่ร่วมกันของผู้คนที่มีความแตกต่างกันทั้งทางด้านกายภาพและพฤติกรรม โดยการนำเอาหลักธรรมใน พระพุทธศาสนาซึ่งนับว่าเป็นศาสนาแห่งสันติ เข้ามาผนวกเพื่อเป็นแนวคิดในการแก้ไขปัญหาเรื่องความขัดแย้ง อันเกิดมาจากความแตกต่างด้าน เชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ วัฒนธรรม อายุ ความเชื่อและแนวคิดที่ต่างกัน อันได้แก่ ขันติธรรม สาราณียธรรม และพรหมวิหารธรรม

คำสำคัญ: พุทธสันติวิธี; ทฤษฎี; ยุทธวิธี; พหุวัฒนธรรม

Abstract

The objective of this article is to explore the meaning, background, and key principles of Buddhist peaceful methods, as well as their application to living harmoniously in multicultural societies. This issue is particularly relevant in the current context, where societies are becoming increasingly diverse due to factors such as migration, ease of international travel, cross-cultural interactions, rapid adoption of new ideas, and generational differences in perspectives. The article examines ways to foster coexistence among individuals with diverse physical characteristics and behaviors by integrating Buddhist principles—renowned for their emphasis on peace and harmony—to address conflicts arising from differences in race, ethnicity, culture, age, beliefs, and ideologies. The discussion focuses on key Buddhist teachings, including *Khanti* (Patience), *Saraniyadhamma* (The Six Principles of Cordiality), and

*Received July 20, 2024; Revised December 20, 2024; Accepted January 8, 2025

Brahmavihāra (The Four Sublime States of Mind), as foundational approaches to promoting understanding and unity in an increasingly interconnected world.

Keywords: Buddhist Peaceful Methods; Theories; Strategies; Multicultural Societies

บทนำ

ในโลกปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เทคโนโลยี และองค์ประกอบในการดำรงชีวิตเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วอย่างไม่เคยมีมาก่อน การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มีผลกระทบต่อการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งในหลายระดับ ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว สังคม ประเทศชาติ และระหว่างประเทศ (Institute for Economics and Peace, 2024) ตัวอย่างเช่น รายงานดัชนีสันติภาพโลกปี 2024 (Global Peace Index) ได้ใช้ตัวชี้วัดสามประการในการวัดสันติภาพ ได้แก่ 1) ระดับของความปลอดภัยและความมั่นคงของสังคม 2) ขอบเขตของความขัดแย้งทั้งในประเทศและระหว่างประเทศที่ยังคงดำเนินอยู่ และ 3) ระดับของการใช้กำลังทหาร ความซับซ้อนทางการทหาร เทคโนโลยี และความพร้อมรบ ซึ่งในปี 2024 รายงานได้ระบุว่าประเทศไทยถูกจัดอยู่ในประเทศที่มีสันติภาพอันดับที่ 75 จาก 163 ประเทศ โดยไอซ์แลนด์ครองอันดับหนึ่งในฐานะประเทศที่สงบสุขที่สุดในโลก และสิงคโปร์เป็นประเทศผู้นำด้านความสงบสุขและสันติในภูมิภาคอาเซียน (Institute for Economics and Peace, 2024)

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการปะทะทางวัฒนธรรมจากการโยกย้ายถิ่นฐานและความสะดวกในการเดินทางข้ามประเทศ ทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมมีความซับซ้อนมากขึ้น การประชุมสันติภาพโลกที่สวีเดน ภายใต้หัวข้อ "The Human Development for Sustainable Peace" ย้ำถึงความสำคัญของการเจรจาและการเป็นศูนย์กลางในการสร้างสันติภาพ (Stockholm International Peace Research Institute, 2018) ตัวอย่างสำคัญ ได้แก่ การพบปะและเจรจาระหว่างผู้นำเกาหลีเหนือและสหรัฐอเมริกาที่สิงคโปร์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงบทบาทของการจัดเวทีเจรจา เมื่อมีศูนย์กลางที่เชื่อถือได้คอยจัดเตรียมความพร้อมเพื่ออำนวยความสะดวก (Facilitator) ให้ผู้นำทั้งสองได้มีอิสระในการพูดคุยปรึกษาหารือเพื่อออกจากกับดักความขัดแย้งร่วมกัน ทั้ง ๆ ที่ในช่วงที่ผ่านมาผู้นำทั้งสองประเทศมีการทำร้ายกันทางวาจาอย่างรุนแรงมาโดยตลอด แม้ว่าผลลัพธ์อาจมาจากแรงจูงใจทางการเมืองหรือเศรษฐกิจมากกว่าความตั้งใจจริงที่จะสร้างสันติภาพ ผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่เข้ามาทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในลักษณะผู้คอยเชื่อมสมาน (Officers) ในครั้งนี้เริ่มจากประธานาธิบดี ลี จิน ผิง ที่ใช้โอกาสการพบกับผู้นำทั้งสองที่ประเทศจีน ก่อนที่จะผลักดันให้เกาหลีเหนือและเกาหลีใต้ซึ่งเป็นประเทศพี่น้องได้พบกัน จนมาถึงการรับไม้ต่อของนายกรัฐมนตรี ลี เซียน ลุง ของสิงคโปร์ บทบาทลักษณะนี้ประเทศไทยได้เคยทำหน้าที่มาก่อน ทั้งการเจรจาเขมรสามฝ่าย และการพูดคุยสันติภาพระหว่างฝ่ายสิงห์กับพมของประเทศไทย (Phramaha Hansa Dhammahaso, 2016)

ในบริบทของประเทศไทย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 10 ทรงมีบทบาทสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำและยกระดับคุณภาพชีวิตของชนกลุ่มน้อย ตัวอย่างเช่น โครงการพัฒนาพื้นที่ภูเขาสูงที่มุ่งเน้นการพัฒนาด้านการศึกษา การแพทย์ และการเกษตร รวมถึงการริเริ่มโครงการ "จิตอาสา" เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือและความสามัคคีในสังคม (Office of His Majesty's Principal Private Secretary, 2020) ซึ่งเป็นยุทธวิธีปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันของสังคมพหุวัฒนธรรมที่น่าศึกษา

ในความพยายามของมนุษยชาติที่มุ่งมั่นค้นหาวิธีในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง พุทธสันติวิธีเป็นวิธีหนึ่ง ที่ควรค่าแก่การศึกษา พัฒนา และนำมาใช้เพื่อแก้ปัญหาและลดตึงเครียดความขัดแย้งลง โดยเน้นการใช้สันติธรรม (ความอดทน) สาราณียธรรม (หลักสามัคคี) และพรหมวิหารธรรม (ธรรมแห่งความเมตตา กรุณา มุทิตา และ

อุเบกขา) เพื่อส่งเสริมความเข้าใจและการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข การศึกษานี้มุ่งสำรวจแนวทางการประยุกต์ใช้พุทธสันติวิธีในการสร้างสันติภาพในสังคมที่หลากหลาย ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ โดยเฉพาะในเรื่องการลดความเหลื่อมล้ำ (Reduced Inequalities) และการส่งเสริมความยุติธรรมในระดับสังคม (United Nations, 2023)

พุทธสันติวิธีเป็นแนวทางที่พระพุทธเจ้าใช้ในการจัดการความขัดแย้งทั้งภายในตัวตนและภายนอก เป็นทฤษฎีและยุทธวิธีที่สามารถนำมาใช้ในสังคมพหุวัฒนธรรม การเจรจา การไกล่เกลี่ย การประนีประนอม และการใช้เสียงข้างมาก ไม่เพียงแต่ช่วยในการจัดการความขัดแย้ง แต่ยังส่งเสริมความเป็นธรรมและสันติสุขในสังคม (Phra Dhammapitaka, 2011) การนำพุทธสันติวิธีมาใช้ในสังคมพหุวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นในโลกปัจจุบัน บทความนี้จะสำรวจแนวทางของพุทธสันติวิธีในด้านทฤษฎีและการประยุกต์ใช้ เพื่อให้เห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ของการใช้วิธีนี้ในการสร้างสังคมที่สงบสุขและมีความเข้าใจซึ่งกันและกันในการอยู่ร่วมกัน

ด้วยสำนึกแห่งความเป็นคนไทย เป็นชาวพุทธ และเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมโลก ทำให้ผู้เขียนเกิดแรงจูงใจ ที่จะค้นคว้าและหาวิธีที่จะอยู่ร่วมกันโดยสันติวิธี ด้วยการผสมผสานแนวทางของพุทธศาสนาแบบพุทธสันติวิธี เข้ากับแนวทางการแก้ปัญหาความขัดแย้งในแบบตะวันตก เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ปัญหาความขัดแย้งและส่งเสริมของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติท่ามกลางความแตกต่าง เนื่องจากเห็นว่าพุทธสันติวิธีสามารถชี้ทางออกให้สังคมได้ นอกจากนี้ยังเป็นการตอบโจทยเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ขององค์การสหประชาชาติ โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 10 เรื่องการลดความเหลื่อมล้ำ (Reduced Inequalities) ซึ่งพุทธสันติวิธีสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างความเท่าเทียมและความยุติธรรมในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และด้วยความเชื่อว่าหากแนวความคิดในเรื่องการอยู่ร่วมกันแบบพุทธสันติวิธี ได้แผ่ขยายไปสู่การปฏิบัติมากขึ้นในสังคม ประเทศไทยจะมีความสุขและมีสันติมากขึ้นในสังคมพหุวัฒนธรรมของเรา ซึ่งจะส่งผลไปสู่การจัดลำดับที่สูงขึ้นในรายงานดัชนีสันติภาพโลกในปีต่อ ๆ ไป

ความหมายและหลักการของพุทธสันติวิธี

คำว่า "สันติ" ในความหมายของพระพุทธเจ้าคือ "พระนิพพาน" ดังนั้น พุทธสันติในความหมายสูงสุด หมายถึงการบรรลุถึงสันติภาพ ซึ่งก็คือพระนิพพาน พระพุทธทวณะตรัสไว้ว่า "นตถิ สันติ ปรี สุข" ซึ่งแปลว่า ไม่มีสุขใดยิ่งไปกว่าสันติสุข คำว่าสันติในพุทธทวณะหมายถึงพระนิพพาน ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา พุทธสันติจึงหมายถึงการศึกษาแนวทางในการบรรลุถึงสันติภาพหรือพระนิพพาน วิธีการเข้าถึงสันติภาพ คือการปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งเป็นหนทางไปสู่สันติภาพ

ในโลกของโลเกียและชีวิตประจำวันของปุถุชน สันติภาพมีหลายรูปแบบที่เราควรศึกษาและพัฒนาให้เกิดขึ้น ในความหมายที่กว้าง สันติภาพแบ่งเป็นสองประเภทหลัก ได้แก่ สันติภาพภายใน หมายถึงสันติที่อยู่ในเนื้อในตัวของเราหรือสันติในเรือนใจ และสันติภาพภายนอก หมายถึงสันติภาพในครอบครัว การดำรงชีวิต สังคม องค์กร เศรษฐกิจ และระหว่างประเทศ นอกจากความหมายสูงสุดของคำว่าพุทธสันติที่หมายถึงพระนิพพานแล้ว พุทธสันติยังหมายถึงการศึกษาเพื่อให้เกิดสันติในชีวิต สังคม เศรษฐกิจ และประเทศชาติ การสร้างสันติภาพในชีวิตประจำวันต้องช่วยกันสร้างเงื่อนไขและเหตุปัจจัยเพื่อให้สันติภาพเกิดขึ้นในครอบครัว สังคม และประเทศชาติ (Phramaha Wutthichai Vajiramedhi, 2015) ตัวอย่างหลักธรรมที่ทำให้เกิดความปรองปรอมในชีวิต เช่น หัวใจเศรษฐี ประกอบด้วย การขยันหา รักษาดี มีกัลยาณมิตร และใช้ชีวิตอย่างสมดุล ซึ่งเป็นการบริหารจัดการตนเองให้มีอิสรภาพในชีวิตอันนำมาซึ่งสันติภาพ แต่สันติภาพที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่องมากคือสันติภายใน (Inner peace) トラบใดที่จิตยังมีความโลภ ความโกรธ และความหลง ย่อมเป็นเชื้อแห่ง

ความขัดแย้งและสงคราม เราจึงควรมุ่งสร้างสันติภาพที่เริ่มจากภายในใจของตนเอง พระพุทธเจ้าตรัสว่า "สันติเมว โข สิกขะเย" ซึ่งแปลว่าพึงศึกษาสันติเท่านั้น และตรัสถึงสันติว่า "เธอทั้งหลายจงหมั่นศึกษาเพื่อสันติเถิด เธอจงเพิ่มพูนทางแห่งสันติเท่านั้น และพึงละอาภิส มุ่งสันติเถิด" สันติในความหมายของความสงบตามพระบาลีว่า "กิเลส สมโต สันติ" แปลว่าที่ชื่อสันติเพราะความสงบแห่งกิเลส พระพุทธเจ้าตรัสว่า "ผู้ที่มีกาย วาจา ใจ สงบ เราเรียกว่าผู้ไปสงบ หมายถึงผู้สิ้นกิเลส" สันติจึงหมายถึงนิพพานหรือความสงบกิเลส (Phramaha Hansa Dhammhaso (Nithibunyakorn), 2004)

ความหมายของสันติภาพตามพระพุทธศาสนาไม่เพียงแค่ปราศจากสงครามและความรุนแรงเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการมีความรัก ความสามัคคี ความเสรีภาพ และการเคารพในสิทธิมนุษยชน นักวิชาการแบ่งสันติภาพออกเป็นสองประเภท คือ สันติภาพเชิงลบ (Negative Peace) ซึ่งหมายถึงการปราศจากสงครามและความรุนแรงทางตรง เช่น การทำร้ายร่างกายและสงคราม และสันติภาพเชิงบวก (Positive Peace) ซึ่งหมายถึงสันติสุขของบุคคล สังคม และโลก ที่อยู่อย่างไม่เบียดเบียนกัน มีความยุติธรรม เสรีภาพ และเคารพในสิทธิมนุษยชน (Phramaha Hansa Dhammhaso (Nithibunyakorn), 2011) คำว่า Peace จึงหมายถึง "สันติภาพ สันติสุข สันติ ศานติ" เป็นสภาวะที่ปราศจากความรุนแรงด้านกายภาพ ทางวาจา ทางโครงสร้าง และทางวัฒนธรรม ผู้คนในสังคมปลอดพ้นจากความกลัว มีความเอื้ออาทรต่อกัน ร่วมมือกัน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวและมีการเชื่อมโยงทางจิตใจ ถือเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการกับความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ในสังคม (The Office for Peace and Governance, King Prajadhipok's Institute, 2012) ดังนั้น สันติภาพจึงเป็นเป้าหมายสำคัญที่พระพุทธศาสนามุ่งเน้นให้เกิดขึ้นทั้งในระดับบุคคลและสังคม พระพุทธเจ้าทรงประสงค์ให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขด้วยการใช้สันติวิธีเพื่อระงับข้อพิพาทและส่งเสริมสันติภาพภายใน

คำว่า "สันติวิธี" มาจากคำว่า สันติ + วิธี หมายถึงวิธีหรือหนทางที่จะกระทำให้เกิดความสงบสุข เช่น การเจรจาสงบศึกโดยสันติวิธี (Royal Institute, 2003) ซึ่งมาจากภาษาอังกฤษว่า "Non-violence" หมายถึงวิธีการที่ไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาหรือดำเนินชีวิต (Sompong, 2015) สันติวิธี จึงหมายถึงการใช้วิธีการที่ไม่รุนแรงในการแก้ไขข้อขัดแย้ง ซึ่งมีความสำคัญหลายประการ เช่น 1) เป็นวิธีที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรม 2) ช่วยในการจัดการความขัดแย้งอย่างสันติ 3) สนับสนุนระบอบประชาธิปไตย 4) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน 5) เป็นวิธีการจัดการความขัดแย้งทุกรูปแบบ 6) มีโอกาสสูญเสียน้อยที่สุด และ 7) ช่วยประสานและแก้ไขร่องรอยของความขัดแย้ง เป็นต้น ดังนั้น คำว่า "พุทธสันติวิธี" หรือ "สันติวิธีเชิงพุทธ" จึงหมายถึงวิธี ข้อปฏิบัติ หรือชุดของวิธีที่พระพุทธเจ้าหรือเหล่าสาวกใช้ในการจัดการความขัดแย้งอย่างสันติ โดยไม่ใช้ความรุนแรงหรือปราศจากความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม อันนำไปสู่สังคมแห่งสันติ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งสันติภาพ ซึ่งสันติภาพในพระพุทธศาสนาเป็นความสงบภายในและภายนอก อัมมัตตสันติคือความสงบใจ และพหิททสันติคือความสงบในสังคม ความสงบภายในเป็นรากฐานที่มั่นคงแก่ความสงบในสังคม ถ้าบุคคลไม่มีความสงบใจ จะไม่มีความสงบในสังคม จึงต้องส่งเสริมให้เกิดทั้งสันติภาพทางจิตใจและสันติภาพทางสังคม (Phra Pramote Vatagovito (Pantapat), Phramaha Duangden Thitayano (Tunin), Phramaha Weerasak Abhinandavedi (Sangphong), and Horsaengchai, 2019) สันติภาพภายในทางพระพุทธศาสนาเป็นสภาพจิตที่ปราศจากตัณหา มานะ และทิฐิ เป็นภาวะที่สงบทั้งกาย วาจา และใจ ดังนั้น พุทธสันติวิธีจึงเป็นการบูรณาการการแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยใช้แนวคิดของพระพุทธศาสนาและตะวันตกเป็นเครื่องมือไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

"สันติภาพไม่ใช่คำที่จะนำมาเยาะเย้ยถากถางว่า 'พวกโลกสวย' หรือ 'พวกดีแต่พูด' รวมไปถึงการตอกย้ำว่า 'สันติภาพเป็นสิ่งที่เป็นไปได้' สรุปแล้วไม่มีอะไรในโลกนี้ที่เป็นไปไม่ได้ ขอเพียงแต่ผู้นำอย่าใช้อำนาจเข้าไปกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อซ้ำเติมบรรยากาศให้เกิดความตึงเครียด" (Phramaha Hansa

Dhammahas, 2016) สันติภาพเป็นภาวะที่ถึงแม้มีความขัดแย้ง แต่ไม่มีความรุนแรง ไม่มีสงคราม แต่มีภาวะแห่งความสามัคคี มีความยุติธรรม เจ ที่ ชันเอร์แลนด์ กล่าวไว้ว่า "ตลอดระยะเวลาในประวัติศาสตร์ พระพุทธศาสนาสอนเรื่องสันติภาพอย่างจริงจัง" ทุกศาสนาต้องทำความเข้าใจ 4 คำอย่างลึกซึ้ง คือ "ความขัดแย้ง ความรุนแรง สันติภาพ สันติวิธี" (MCU Peace Studies Curriculum Program, 2015) สาเหตุของความขัดแย้ง รบราฆ่าฟันและสงครามที่ทำให้ไม่มีสันติภาพตลอดมาทุกยุคทุกสมัยมี 3 ประการคือ อยากได้ อยากใหญ่ ใจแคบ หรือ โลภะ โทสะ และโมหะ ซึ่งจะต้องมีวิธีการป้องกันและแก้ไขด้วยข้อตกลงทางสังคมและมาตรการต่าง ๆ อันเป็นที่ยอมรับร่วมกันและเป็นหนทางสู่สันติภาพ ในมิติของตะวันตกคริสโตเฟอร์ มัวร์ ได้แบ่งลักษณะความขัดแย้งออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ 1) ความขัดแย้งด้านข้อมูล (Data Conflict) 2) ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ (Interest Conflict) 3) ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง (Structure Conflict) 4) ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ (Relationship Conflict) และ 5) ความขัดแย้งด้านค่านิยม (Values Conflict) (Moore, 2014) ทำให้จุดสมมติฐานของการศึกษา (Four Pillars of Education) เน้นการศึกษาเพื่อพัฒนาเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน (Learning to live together) เนื่องจากโลกในศตวรรษที่ 21 จะมีความขัดแย้งที่ลงเอยด้วยความรุนแรงบนสาเหตุ 3 ประการคือ 1) แก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยการพลีชีพ 2) มีการแข่งขันกันสูง เยาวชนถูกกระตุ้นให้เรียนแข่งขันเพื่อเอาชนะ และ 3) สื่อมวลชนได้เชื่อมโลกทั้งใบเข้าด้วยกันโดยการรายงานข่าวให้คนทั้งโลกสามารถรับรู้ข้อมูลความรุนแรงพร้อมกัน (Phra Dhammapitaka (Prayoon Dhammacitto), 2011)

ประเภทของพุทธสันติวิธี

ชาวโลกต่างยอมรับพระพุทธศาสนาว่าเป็นศาสนาแห่งสันติภาพ ดังที่เบอร์ทรันด์ รัสเซลล์ กล่าวไว้ว่า "Of the great religions of history, I prefer Buddhism, especially in its earliest forms, because it has had the smallest element of persecution" ซึ่งแปลว่า ในบรรดาศาสนาสำคัญในประวัติศาสตร์ ข้าพเจ้าศรัทธาพระพุทธศาสนามากกว่าศาสนาอื่นใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระพุทธศาสนาแบบดั้งเดิม เพราะพระพุทธศาสนามีเชื้อแห่งการจ้องแค้นน้อยที่สุด (Phramaha Prayoon Dhammacitto, 1989) การวิเคราะห์ประเภทของสันติวิธีตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถาพบว่า "สันติวิธี" ในพระพุทธศาสนา คือ สันติวิธีที่ พระพุทธเจ้าและพระสาวกของพระองค์เคยใช้ (Phramaha Hansa Dhammahas (Nithibunyakorn), 2004) เชื่อมโยงกับสภาหลักสูตรและการสอนของโลก (World Council of Curriculum and Instruction) ที่ได้แบ่ง "สันติภาพ" ไว้ในคราวประชุมวิชาการโลก (World Conference) ว่ามี 8 ระดับ คือ 1) สันติภาพภายในบุคคล 2) สันติภาพระหว่างบุคคล 3) สันติภาพภายในหมู่คณะ 4) สันติภาพระหว่างหมู่คณะ 5) สันติภาพในเผ่าพันธุ์ 6) สันติภาพระหว่างเผ่าพันธุ์ 7) สันติภาพภายในประเทศ และ 8) สันติภาพระหว่างประเทศ ซึ่งหมายถึง "สภาพที่ไม่มีความขัดแย้งกันภายใน" และให้คำนิยามคำว่า "สันติภาพของโลก" ว่าหมายถึง "สภาพของโลกทั้งโลกเป็นปกติสุข ปราศจากสงครามความขัดแย้ง และมีความยุติธรรม" (Kaewthep, 1989)

รากเหง้าของปัญหาที่เป็นตัวขัดขวางสันติภาพคือ ความอยากได้ อยากใหญ่ ใจแคบ ปมปัญหาที่เป็นกับดัก ได้แก่ ตัณหา มานะ และทิฐิ อีกทั้งแฝงฝังไว้ด้วยความกลัว ความหวาดระแวง และไม่ไว้วางใจ (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2017) คำว่า "สันติ" จึงมุ่งเน้น "สังคมแห่งสันติ" หรือ "สมมติสันติ" ซึ่งหมายถึง "ความสงบ" และเป็น "ภาวะที่ไร้ความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม" เมื่อเชื่อมกับคำว่า "พุทธสันติวิธี" หรือ "สันติวิธีเชิงพุทธ" จึงหมายถึง "วิธี ข้อปฏิบัติ หรือชุดของวิธีอย่างใดอย่างหนึ่งที่ พระพุทธเจ้า หรือเหล่าสาวกของพระองค์ได้ใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้งอย่างสันติ" พุทธสันติวิธีแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ:

1. **พุทธสันติวิธีในฐานะเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง** : ประกอบด้วยการจัดการความขัดแย้งภายในตัวเองและการจัดการความขัดแย้งในสังคม พระพุทธเจ้าทรงพบแนวทางในการบรรลุสภาวะที่ปราศจากความขัดแย้งภายในหลังจากตรัสรู้ และได้นำเสนอหลักธรรม เช่น อัมมจักรกัปปวัตตสูตร และอนัตตลักขณสูตร เพื่อช่วยเหลือผู้อื่นในการจัดการความขัดแย้งภายในตนเอง นอกจากนี้ยังทรงทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยความขัดแย้งในหลายกรณี เช่น สงครามน้ำ สงครามน้ำลายและการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ เพื่อสร้างสังคมที่สงบสุข

2. **พุทธสันติวิธีในฐานะเครื่องมือดำเนินชีวิต** : การดำเนินชีวิตตามหลัก "อหิงสา" หมายถึงการไม่เบียดเบียนผู้อื่นและตนเอง โดยการปฏิบัติตามศีล 5 เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการทำร้ายหรือเบียดเบียนกัน ในสังคม หลักธรรมอื่น ๆ เช่น ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ 4, ทิศ 6, สังคหวัตถุ 4 และพรหมวิหาร 4 ถือว่าเป็นหลักการใน "เชิงรุก" และ "เชิงรับ" เป็นเครื่องมือในการพัฒนาตนเองและสร้างสันติสุขทั้งภายในและภายนอก

3. **พุทธสันติวิธีในฐานะเครื่องมือเรียกร้องความต้องการ** : การคว่ำบาตร (ปัตตนิกขชนกรรม) เป็นวิธีการที่พระพุทธเจ้าให้คณะสงฆ์ใช้กับคฤหัสถ์ผู้กระทำความผิด โดยการไม่คบหา ไม่รับบิณฑบาต และไม่รับนิมนต์จากคฤหัสถ์นั้น จนกว่าคฤหัสถ์จะสำนึกผิดและปรับปรุงตนเอง จึงจะยกเลิกการคว่ำบาตร วิธีการนี้มุ่งเน้นเพื่อความสุขของหมู่สงฆ์และสังคมโดยรวม ต่างจากเป้าหมายของการคว่ำบาตรในบางประเทศตะวันตกที่มุ่งเน้นผลประโยชน์ส่วนตน (Phramaha Hansa Dhammhaso, 2011)

การสร้างสันติภาพระดับโลกจะเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย เช่น การมีโลกทัศน์ว่าโลกทั้งผองคือพี่น้องกัน การเคารพในสิทธิมนุษยชนของคนทั้งโลก การเคารพในสิทธิของเพื่อน ไม่ยกย่องศาสนาของตนไปทับถมศาสนาอื่น รู้จักยอมรับจุดต่างและแสวงจุดร่วม ไม่ส่งเสริมการใช้ความรุนแรงในทุกรูปแบบและทุกช่องทาง ไม่ว่าจะถูกบีบคั้นอย่างไรก็ตามก็ไม่เลือกใช้วิธีรุนแรงในการแก้ปัญหา การมีใจกว้าง ยอมรับความแตกต่างหลากหลายของศาสนา ภาษา เพศ ผิว เผ่าพันธุ์ วัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ อยู่ร่วมกับคนที่มีความแตกต่างหลากหลายอย่างสันติ ไม่ผูกขาดสัจธรรม ไม่คิดว่าสิ่งที่ตนเองรู้นั้นเป็นความจริงสุดท้ายที่ดีที่สุด การตามรักษาความจริง ต้องยอมรับว่าสิ่งที่เรารู้ อาจจะเป็นความรู้เพียงส่วนเสี้ยวหนึ่งของความจริงก็ได้ ความจริงที่คนอื่นรู้อาจจะดีกว่าก็ได้ ยอมรับ ยอมรับ ยอมรับ เรียนรู้ที่จะให้อภัยความผิดพลาดของเพื่อนมนุษย์ ไม่ถือโทษโกรธเคือง เพราะมนุษย์ทุกคนมีกิเลส เมื่อเข้าใจอย่างนี้ เราสามารถให้อภัยได้อย่างง่ายดาย ส่งเสริมโลกทัศน์ว่าโลกทั้งผองเป็นพี่น้องกัน เช่นที่พระพุทธองค์ตรัสว่า ในสังสารวัฏแห่งการเวียนว่ายตายเกิดอันยาวนาน เป็นไปไม่ได้เลยว่าเราไม่เคยเกิดเป็นพ่อแม่พี่น้องกันมาก่อน (Phramaha Wutthichai Vajiramedhi, 2015)

พุทธวิธีในการจัดการความขัดแย้งในแนวของพระพุทธเจ้ามุ่งเน้นรักเพื่อนมนุษย์ เข้าใจเพื่อนมนุษย์ เห็นใจเพื่อนมนุษย์ รับผิดชอบต่อเพื่อนมนุษย์ เพราะ "มนุษย์ทุกคนเป็นพี่น้องกันทั้งโลก" โดยเริ่มจากการพัฒนาตนเองก่อน เน้น Inner Peace มากกว่า Outer Peace การพัฒนาตนเองก่อนจะช่วยให้สามารถออกไปช่วยเหลือคนอื่นได้ ความขัดแย้งแบ่งเป็นสองประเภทคือ Inner Conflict ความขัดแย้งภายในตนเอง และ Outer Conflict ความขัดแย้งภายนอกเกี่ยวข้องกับคนอื่น ความขัดแย้งมีทั้งมุมบวกและมุมลบ ความขัดแย้งมุมบวกทำให้คนหันหน้ามาคุยกัน สานเสวนา แก้ปัญหาร่วมกันอย่างสันติ ความขัดแย้งมุมลบทำให้เกิดความรุนแรง ฆ่ากัน ทำร้ายกัน นำไปสู่สงคราม ซึ่งความโลภเป็นจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งในมนุษย์ ไม่มีความพอ และการแบ่งปันผลประโยชน์ที่ไม่ยุติธรรมทำให้เกิดความขัดแย้งเพราะทุกคนต้องการทรัพยากร

หลักธรรมที่เสริมสร้างพุทธสันติวิธี

การจัดการความขัดแย้งโดยใช้ "หลักพุทธธรรมเชิงรับ" เป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นในแง่ของปัจเจก เป็นหลักการเพื่อพัฒนาคุณภาพจิตของมนุษย์ให้มีภูมิคุ้มกันต่อความขัดแย้งที่เข้ามากระทบ มี 2 ประการ คือ

- 1) หลักขันติธรรม หมายถึง ความอดกลั้นที่เกิดขึ้นจากการถูกกระทำโดยฝ่ายตรงข้าม ไม่ว่าจะเป็นโจทก์หรือ

หลักธรรมเสริมสร้างพุทธสันติวิธีซึ่งพระพุทธศาสนาเน้นมาก คือเรื่อง "ขันติธรรม" มีความอดทนต่อความแตกต่างในการอยู่ร่วมกันเรียกว่า "ขันติธรรมทางศาสนา" ในทางพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าทรงสอนให้พุทธสาวกรู้จักอดทนอดกลั้นต่อผู้ที่ใช้ความรุนแรงกับตนอย่างถึงที่สุด แม้เขาจะมุ่งร้ายต่อตนถึงขั้นปลงชีวิตก็ทรงสอนให้มันคงอยู่ในขันติธรรม ต้องไม่ยอมปล่อยใจให้โกรธตอบเป็นอันขาด พระพุทธเจ้าตรัสว่า "หากภิกษุถูกพวกโจรใจบาปหยาบเข้าประทุษร้ายจับมัดมือมัดเท้า แล้วนำเลื่อยมาหั่นตรงกลางลำตัว แม้สถานการณ์จะเลวร้ายขนาดนี้ พระพุทธเจ้าทรงสอนว่าต้องไม่โกรธตอบ ภิกษุใดโกรธตอบทรงถือว่าไม่ใช่ผู้ทำตามคำสอนของพระองค์ ไม่นับว่าเป็นพุทธสาวก พระพุทธเจ้าจึงยกย่องพระสาวกชื่อ "พระปุนณะ" ว่าเป็นผู้มีขันติธรรมเยี่ยมยอด พระพุทธศาสนาจึงเป็นศาสนาแห่งความอดทน อดกลั้น เป็นศาสนาแห่งอหิงสา คือการไม่ใช้ความรุนแรง เป็นศาสนาแห่งสันติภาพ สอดรับหลักการในโอวาทปาติโมกข์ว่า "ขันติ ประมาท ตะโป ตีติกขา กิเลส แปลว่า

ขันติคือความอดกลั้น เป็นธรรมเครื่องเผอย่างยิ่ง" แม้แต่บุคคลระดับโลกอย่าง "มหาตมะคานธี" ก็ใช้ความอดทนต่อการเรียกร้องเอกราชจากอังกฤษ โดยมีหัวใจเกี่ยวกับการกระทำของทหารอังกฤษที่ได้สั่งจำคุกผ่านประโยคว่า "ผู้อ่อนแอไม่สามารถให้อภัยใครได้เพราะการให้อภัยเป็นคุณสมบัติของบุคคลผู้มีความเข้มแข็งและอดทนเท่านั้น" สอดรับกับ "เนลสัน แมนเดลา" อดีตประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐแอฟริกาใต้ เจ้าของรางวัลโนเบลสันติภาพที่อดทนกับการติดคุกถึง 27 ปี กล่าวประโยคสำคัญว่า "การติดคุกทำให้ผมเป็นผู้ใหญ่มากขึ้น" (MCU Peace Studies Curriculum Program, 2016)

หลักธรรมในการเสริมสร้างพุทธสันติวิธีเพื่อให้เกิดสันติภาพในสังคม ด้วยการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขต้องใช้สราณียธรรม ด้วยการคิดด้วยเมตตา พูดด้วยเมตตา ทำด้วยเมตตา แบ่งปันผลประโยชน์ จัดสรรทรัพยากรส่วนร่วมอย่างยุติธรรม ลดทิฐิมานะ ด้านทฤษฎีสัมมัญญาตา เป็นความคิดความเห็นลงลอยเป็นหนึ่งเดียวกัน จะเอาการเมืองการปกครองระบอบไหนคนในชาติก็ต้องซัด ถ้าไม่ซัดจึงเกิดการทะเลาะกันแบบทุกวันนี้ สองความเชื่อทางการเมืองปะทะกัน จึงกลายเป็นสองประชาธิปไตย "การเมืองไทยจึงไม่มีสันติภาพทางสังคมจึงไม่เกิด" ด้านศีลสามัญญตาเป็นการเคารพในกฎกติการยาทางสังคมอันหนึ่งอันเดียวกัน สังคมไทยมีปัญหาการบังคับใช้กฎหมาย กฎหมายศักดิ์สิทธิ์สำหรับบางกลุ่ม สันติภาพในสังคมไทยจึงยังเกิดไม่ได้ขึ้น

สันติภาพในทางเศรษฐกิจ พระพุทธองค์ทรงสอนเรื่องเศรษฐกิจด้วยหัวใจเศรษฐกิจ มาประยุกต์ใช้ให้เกิดสันติภาพส่วนบุคคลในการสร้างเนื้อสร้างตัวเป็นหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจ ประกอบด้วย 1) อุฏฐานสัมปทา ขยันทำมาหากิน ประกอบสัมมาอาชีพ 2) อารักขสัมปทา รู้จักรักษาเงินทองที่หามาได้เป็นอย่างดี ถือว่าเป็นเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ พระพุทธเจ้าสอนเรื่องการบริหารเงิน 3) กัลยาณมิตตา อยู่ในสังคมที่มีแต่คนดีเป็นกัลยาณมิตรที่ห่างไกลอบายมุข และ 4) สมชีวิตา ใช้ชีวิตสมดุล บริหารรายรับรายจ่ายให้พอเหมาะพอสมจะจับจ่ายอะไรให้คิดถึงความเป็นจริง ถือว่าเป็นสันติภาพในทางเศรษฐกิจ

ดังนั้น หลักธรรมของพระพุทธเจ้าถือว่าเป็นพุทธสันติวิธี ขึ้นอยู่กับว่าจะไปใช้กับเหตุการณ์หรือสถานการณ์ใด ๆ แต่ทุกหลักธรรมสามารถนำไปเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยสามารถเลือกหลักธรรมให้เหมาะสมกับเวลา สถานที่ โอกาส และบุคคลเพื่อไปสนับสนุนการจัดการความขัดแย้งในมิติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเลือกหลักธรรมใด ถือว่าเป็นพุทธสันติวิธีเพียงใช้ให้ถูกบุคคล สถานที่ เวลา สถานการณ์ ก็นำมาซึ่งสันติสุขในครอบครัว ในชุมชน ในองค์กร และสังคมได้

ยุทธวิธีของพุทธสันติวิธีในการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม

โลกปัจจุบันมีเครื่องมือ และรูปแบบการจัดการความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธี 9 รูปแบบ ประกอบด้วย 1) การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง 2) การเจรจาต่อรอง 3) การใช้อนุญาโตตุลาการ 4) กระบวนการนิติบัญญัติ 5) การสานเสวนา 6) การเจรจาไกล่เกลี่ยข้ามวัฒนธรรม 7) การไต่สวน 8) ไม่ให้ความร่วมมือ และ 9) อารยะขัดขืน ดังนั้น สันติวิธีจึงหมายถึงการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งหรือการตอบโต้สถานการณ์หนึ่ง ๆ โดยไม่ใช้ความรุนแรงต่อคู่กรณี โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการประทุษร้ายต่อร่างกายและชีวิต สันติวิธีจึงเป็นวิธีที่กลุ่มบุคคลหรือมวลชนใช้ต่อสู้เพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ตนปรารถนา เพื่อให้รัฐหรือผู้มีอำนาจเปลี่ยนแปลงนโยบายหรือพฤติกรรม เช่น การจัดชุมนุมหยุดงานประท้วง การคว่ำบาตรทางด้านเศรษฐกิจ การดื้อแพ่ง เป็นต้น สันติวิธียังสะท้อนถึงการเป็นยุทธศาสตร์ในการจัดการความขัดแย้งโดยไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม บุคคลอื่น และสัตว์ต่าง ๆ (Chaijaroenwatana and Renumat, 2017) ถึงแม้อีกมุมหนึ่งจะมองว่าสันติวิธีคือการป้องกันตนเองตามแนวคิดของยอร์จ วอชิงตัน ประธานาธิบดีคนแรกของสหรัฐอเมริกา ที่กล่าวไว้ว่า "To be prepared for war is one of the most effectual means of preserving peace: การเตรียมตัวเพื่อสงครามเป็นวิธีที่มี

ประสิทธิภาพวิธีหนึ่งในการรักษาสันติภาพ" ซึ่งสันติภาพกับสงครามความขัดแย้งดูไม่น่าจะไปด้วยกันได้ ในพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 6 ที่ว่า "แม้หวังตั้งสงบ จงเตรียมรบให้พร้อมสรรพ ศัตรูกล้ามาประจัญ จักอาจสู้รูปสลาย" เพียงแสดงให้เห็นว่าเป็นความเข้มแข็งในยุคนั้นโดยมุ่งไม่ให้ใครรุกราน

การศึกษาสังคมพหุวัฒนธรรม (The Multiple Cultural Societies) เป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับความแตกต่างทางภาษา ขนบประเพณี ความเชื่อ ศาสนา และวิถีชีวิต โดยยอมรับสิทธิเสรีภาพและหน้าที่ของแต่ละบุคคล และให้โอกาสชนกลุ่มน้อยได้รับการพัฒนาเพื่อความเท่าเทียมกันในสังคม สุดท้ายการศึกษานี้จะช่วยสร้างสังคมที่สมบูรณ์ มีคุณค่าและความสวยงามในความแตกต่าง หลากหลาย และเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมอาจนำมาซึ่งความไม่เข้าใจเนื่องจากความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม และความเชื่อ การเรียนรู้และยอมรับความแตกต่างนี้จำเป็นสำหรับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ แม้ว่าความแตกต่างอาจก่อให้เกิดปัญหา แต่การเรียนรู้ เคารพ และยอมรับความแตกต่าง รวมถึงการมีน้ำใจช่วยเหลือ ไว้วางใจ และปรารถนาดีต่อกันจะช่วยให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ตัวอย่างที่เห็นได้ในบ้านเรา ถึงความเมตตา กรุณาและเข้าใจในแตกต่าง อาทิ พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๑๐ พระองค์ทรงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชนกลุ่มน้อยและผู้ด้อยโอกาสในประเทศไทย ตัวอย่างเช่น โครงการพัฒนาชนบทในพื้นที่ภูเขาสูง ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาทางการศึกษา การแพทย์ และการเกษตรสำหรับชาวเขา รวมถึงการจัดตั้งสถานพยาบาลและโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล เพื่อให้ชนกลุ่มน้อยเข้าถึงบริการพื้นฐานได้อย่างเท่าเทียม (Office of His Majesty's Principal Private Secretary, 2020) นอกจากนี้พระองค์ยังทรงสนับสนุนโครงการฝายชะลอน้ำเพื่อแก้ไขปัญหาภัยแล้งและอุทกภัย รวมถึงการจัดการทรัพยากรน้ำให้มีประสิทธิภาพ โดยมีการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำหลายแห่งเพื่อให้ประชาชนในพื้นที่มีน้ำใช้อย่างเพียงพอตลอดทั้งปี เช่น อ่างเก็บน้ำในลุ่มแม่น้ำชี ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรสามารถเพาะปลูกข้าวหอมมะลิที่มีคุณภาพได้ตลอดปี (Ministry of Agriculture and Cooperatives, 2021) นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงริเริ่มโครงการ "จิตอาสา" ซึ่งมีเป้าหมายในการรวมพลังคนไทยให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ โดยโครงการนี้มีการเปิดรับสมัครประชาชนทั่วไปเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่การทำความสะอาดพื้นที่สาธารณะ การช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ตำรวจในการจราจร ไปจนถึงการช่วยเหลือในสถานการณ์ฉุกเฉิน เช่น การช่วยเหลือทีมฟุตบอลหมูป่าออกจากถ้ำหลวงในปี ๒๕๖๑ (Office of His Majesty's Principal Private Secretary, 2020) ด้วยการริเริ่มโครงการเหล่านี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 10 ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงที่ดีให้กับชนกลุ่มน้อยและผู้ด้อยโอกาสในประเทศไทย ซึ่งเป็นการสร้างความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นให้กับประชาชนทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน (Office of His Majesty's Principal Private Secretary, 2020)

ในสังคมปัจจุบันเราสามารถพบผู้คนที่มีความแตกต่างทางด้านชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่ออาศัยอยู่ในสังคมเดียวกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น จึงจำเป็นจะต้องรู้จักแนวทางในการอยู่ร่วมกันของผู้คนภายใต้พหุวัฒนธรรม ทั้งนี้เพื่อให้การดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นไปอย่างปกติสุขและสงบสุข เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ กล่าวว่ามนุษย์จะต้องมี "ทักษะสังคม" พื้นฐานในการอยู่ร่วมกันภายในสังคมที่มีกลุ่มคนที่หลากหลาย ซึ่งทักษะสังคมที่เสนอนั้นเป็นกลุ่มทักษะต่าง ๆ ที่ใช้ในการปฏิสัมพันธ์และการสื่อสารระหว่างกันภายในสังคม ได้แก่ ทักษะการสื่อสาร การพูด การฟัง การทำงานเป็นทีม ทักษะการเข้าใจในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่หลากหลาย กฎกติกาต่าง ๆ ในสังคม ทักษะการรู้จักและเข้าใจผู้อื่นอย่างถ่องแท้ ทั้งนี้เพื่อสร้างความสัมพันธ์แก่กลุ่มคนในสังคมไปในทางที่ดีและยังเป็นทักษะที่จำเป็นต่อทุกเพศทุกวัย โดยจะต้องเริ่มเรียนรู้ทักษะสังคมพื้นฐานตั้งแต่วัยเด็ก สังคมพหุวัฒนธรรมที่ประกอบด้วยชนกลุ่มใหญ่และชนกลุ่มน้อยอยู่ในสังคมเดียวกันจะต้องมีแนวทางในการอยู่ร่วมกันอย่างลงตัว (Charoenwongsak, 2003) ซึ่งกระทรวงวัฒนธรรม (Ministry of Culture, 2012) มองว่าเป็นการจัดการความหลากหลายที่เน้นความเป็นกลางที่ไม่สุดขั้วจนเกินไปด้วย

วิธีการที่แตกต่างกันไป เช่น มาตรการ วิธีการหรือนโยบายเพื่อสื่อให้เห็นถึงสมาชิกทั่วไปซึ่งอยู่ในสังคมนั้น ๆ ได้เข้าใจถึงความหลากหลาย ประเด็นที่ควรพิจารณาในเรื่องการจัดการความหลากหลายระหว่างชนกลุ่มใหญ่และชนกลุ่มน้อยนั้นหลัก ๆ แล้วเป็นเรื่องของการใช้สิทธิในด้านต่าง ๆ เช่น สิทธิในการเป็นพลเมืองเทียบเท่ากัน สิทธิในการเมืองการปกครอง สิทธิในการมีโอกาสประกอบอาชีพ เป็นต้น ประเด็นเรื่องความยุติธรรมถือเป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐในการที่จะทำให้ชนกลุ่มน้อยให้ความไว้วางใจต่อรัฐ และอาจจะเป็นเครื่องมือในการผลักดันให้ชนกลุ่มน้อยอยู่ในสถานะคนชายขอบเนื่องจากเมื่อกลุ่มคนที่อาศัยมีความแตกต่างกันในเรื่องชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อ อีกทั้งจำนวนสมาชิกที่แตกต่างกันมาก ทำให้เกิดปัญหาเรื่องการเอาเปรียบและการลดทอนคุณค่าของชนกลุ่มน้อยซึ่งถ้าหากปล่อยไปโดยไม่ได้รับการแก้ไข ปัญหาดังกล่าวสามารถขยายไปเป็นความขัดแย้งและนำไปสู่ความรุนแรงดังที่ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ประสบอยู่ในปัจจุบัน

เมื่อพิจารณาหลักการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมที่มีความหลากหลาย ซึ่งมีกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ร่วมกันที่แตกต่างกันในเรื่องชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ประเพณีและความเชื่อ การดำรงชีวิตของแต่ละกลุ่ม บางครั้งทำให้เกิดความขัดแย้งด้านคุณค่าและทัศนคติ ซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งในเชิงกายภาพได้ จึงจำเป็นต้องมีหลักการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม นอกจากจะมีหลักในการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทางสังคม ซึ่งเป็นแนวทางให้ทุกกลุ่มในสังคมควรปฏิบัติ ยังมีหลักธรรมอีกประการหนึ่งที่ควรพิจารณาในหนทางการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ คือ การอดทนอดกลั้นในความแตกต่าง คือ การยอมรับในความแตกต่างซึ่งโดยพื้นฐานของมนุษย์ย่อมมีความแตกต่างทั้งในเรื่องทางกายภาพและพฤติกรรม การอดทนอดกลั้นจะเกิดขึ้นเมื่อคนในสังคมมีความยอมรับและเคารพซึ่งกันและกัน อันนำมาซึ่งการสร้างเอกภาพของการอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานความหลากหลายได้ (The Secretariat of the House of Representatives, 2013)

การสื่อสารโดยพุทธสันติวิธี

ในศตวรรษที่ 21 เป็นยุคดิจิทัลยุคแห่งสังคมข่าวสาร เป็นยุคแห่งความร่วมมือจึงมีกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (Ministry of Digital Economy and Society) ซึ่งเป็นกระทรวงใหม่ ดิจิทัลเป็นการสื่อสารที่มีลักษณะ 3 ประการ คือ 1) มีความรวดเร็ว 2) ไม่มีขอบเขตจำกัด และ 3) เชื่อมโยงเครือข่ายการสื่อสารจึงไร้พรมแดนในยุคปัจจุบัน (Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammacitto), 2018) การสื่อสารจึงสร้างสันติได้ และเป็นการเปลี่ยนความขัดแย้งเป็นพลังสร้างสรรค์ จุดเด่นของการสื่อสารเชิงสันติประกอบด้วย 3 ด้าน คือ 1) ด้านการสร้างความรู้ 2) ด้านการแก้ไขความขัดแย้ง และ 3) ด้านสันติวิธี ซึ่งแสดงว่าการสื่อสารอย่างสันติไม่ใช่เป็นเพียงเทคนิคหรือวิธีการพูดที่ผิวเผิน การสื่อสารอย่างสันติไม่ใช่วิธีเก็บกดความรู้สึกโกรธเกลียด ไม่พอใจเอาไว้ข้างใน การสื่อสารอย่างสันติไม่ใช่วิธีการยอมจำนนที่เราต้องทำตามผู้อื่นอย่างไม่มีทางเลือก และการสื่อสารอย่างสันติไม่ใช่การพูดเพื่อให้อีกฝ่ายทำตาม (Chotisakolrat and Maneekhaw, 2016) วิธีการสื่อสารอย่างสันติจะช่วยแก้ไขความขัดแย้ง ซึ่งประกอบด้วย 1) แสดงความต้องการของเรา 2) รับรู้ความต้องการของอีกฝ่ายไม่ว่าเขาจะแสดงออกด้วยวิธีการใด ๆ 3) ตรวจสอบว่าแต่ละฝ่ายเข้าใจความต้องการอย่างถูกต้อง 4) ให้ความเข้าใจกับฝ่ายที่ต้องการความเข้าใจเพื่อให้เขาสามารถได้ยินความต้องการของฝ่ายอื่นได้ และ 5) แพลทฟอรม์ปัญหาหรือวิธีการที่น่าเสนอขึ้นมาให้เป็นภาษาแง่บวก และบอกถึงการกระทำที่ต้องการให้เกิด (Rosenberg, and Chotisakolrat, 2016)

สรุป

พุทธสันติวิธีเป็นเป้าหมายสำคัญที่พระพุทธเจ้าทรงเพียรพยายามจนค้นพบคือ 'ความสุขแท้' ภายใต้คำว่า 'สุขอื่นยิ่งกว่าสันติไม่มี' หมายความว่าในบรรดาความสุขที่พระองค์มุ่งแสวงหามาตลอดชีวิตนั้น ไม่มีมีความสุขอื่นใดจะยิ่งไปกว่าสันติสุข" (Phramaha Hansa Dhammaso, 2016) พุทธสันติวิธีเป็นการบูรณาการการแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยใช้แนวคิดของพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข พุทธสันติวิธีจึงเป็นทางรอดของมนุษยชาติที่ชาวโลกต้องหันมาใส่ใจศึกษาเพื่อนำไปพัฒนาชีวิตและสังคม พระพุทธศาสนาถือหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ โดยยึดหลักธรรมหลายหลักตามที่ได้วิเคราะห์มาทั้งหมด ซึ่งอาจสรุปรวมได้เป็นสามหลักธรรมอันเป็นหลักใหญ่ ได้แก่ ชันติธรรม สาราณียธรรม และพรหมวิหารธรรม ทั้งนี้ชาวพุทธที่แท้ต้องยึดมั่นในโอวาทปาฏิโมกข์ไม่เบียดเบียน ไม่ว่าร้าย ไม่ประทุษร้ายผู้อื่น สังคมแต่ละหน่วยนั้นย่อมมีความหลากหลายทั้งด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม หากเรามีความเชื่อร่วมกันว่าทุกคนเกิดมาเป็นมนุษย์เป็นเพื่อนร่วมโลก ควรที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ดังพระพุทธโอวาทว่า มนุสสานาม อุปการกา ชี้นิ ชื่อนามมนุษย์ต้องอุปการะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน บุคคลอาจมีความเชื่อและความเห็นแตกต่างกันได้ แต่ไม่ควรที่จะใช้ความรุนแรงประทุษร้ายซึ่งกันและกัน ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงประพจน์เป็นแบบอย่างไว้ในการผูกมิตรกับศาสนาและเจ้าลัทธิทั้งหลายในสมัยพุทธกาล

การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมประกอบด้วยแนวคิด หลักการ และวิธีการที่ช่วยให้บุคคลในชุมชนต่างศาสนาและวัฒนธรรมสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข แม้ว่าจะมีความแตกต่างในเรื่องศาสนา ภาษา วัย ความเชื่อ ความนิยม และวิถีชีวิต การส่งเสริมการศึกษาและปลูกฝังจิตสำนึกให้แก่เยาวชนและสมาชิกในชุมชนผ่านกิจกรรมร่วมกันและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีส่วนสำคัญในการสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดี การช่วยเหลือและเกื้อกูลกันในฐานะญาติมิตรและเพื่อนสมาชิกในชุมชนเดียวกันสามารถขยายผลสู่การสร้างสังคมและประเทศชาติที่อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในที่สุด

References

- Chaijaroenwatana, B., & Renumat, M. (2017). Non-Violence and Conflict Management by Non-Violence. *Journal of MCU Peace Studies*, 5(2), 1-16.
- Charoenwongsak, K. (2003). *Future Perspectives and Desirable Characteristics of Thai People*. Bangkok: Office of the National Education Commission.
- Chotisakolrat, P., & Maneekhaw, N. (2016). *Communicative Peace: Turning Conflict into Creative Energy*. Nonthaburi: Praphim Printing.
- Institute for Economics and Peace. (2024). *Global Peace Index 2024: Measuring Peace in a Complex World*. Sydney: Institute for Economics and Peace. Retrieved April 7, 2024 from <https://www.economicsandpeace.org/research/economics-of-peace/>
- Kaewthep, K. (1989). *Communication for Peace. Teaching Documents for the Peace Studies Course*. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University Press.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (2017). *Collected Academic Articles on Buddhism: Integrating Philosophy with Modern Science*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.
- MCU Peace Studies Curriculum Program. (2015). *The Breath of Peace: From Peace Concepts to Practice*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.

- MCU Peace Studies Curriculum Program. (2016). *Forgiveness and Reconciliation: A Unit of Study for Grades 9-12*. New York: Teachers College, Columbia University.
- Ministry of Agriculture and Cooperatives. (2021). *Master Plan for Water Resource Management 2018-2037*. Bangkok: Ministry of Agriculture and Cooperatives.
- Ministry of Culture. (2012). *Cultural Dimensions, History and Future Visions Return to Peace in the Southern Border Provinces*. Bangkok: Chulalongkorn University Printing House.
- Moore, C. W. (2014). *The Mediation Process: Practical Strategies for Resolving Conflict*. (4th ed.). San Francisco, CA: Jossey-Bass Inc.
- Office of His Majesty's Principal Private Secretary. (2020). *Royal Duties of King Rama X*. Bangkok: Office of His Majesty's Principal Private Secretary.
- Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammacitto). (2018). *Directions for Educational Management in the Digital Age*. Special Lecture "57th Anniversary of the Faculty of Education, MCU Remembrance". July 9.
- Phra Dhammapitaka (Prayoon Dhammacitto). (2011). *Education for the Peaceful Happiness of Thai Society*. Bangkok: Samlada Limited Partnership.
- Phra Pramote Vatagovito (Pantapat), Phramaha Duangden Thitayano (Tunin), Phramaha Weerasak Abhinandavedi (Sangphong), & Horsaengchai, S. (2019). Human on Peace and Buddhist Peaceful Means. *Journal of MCU Nakhondhat*, 6(10), 4697-4710.
- Phramaha Hansa Dhammahaso (Nithibunyakorn). (2004). *A Pattern of Conflict Management by Buddhist Peaceful Means: A Critical Study of Mae Ta Chang Watershed, Chiang Mai*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Bangkok.
- Phramaha Hansa Dhammahaso (Nithibunyakorn). (2011). *Buddhist Peaceful Means: Integration of Principles and Tools for Conflict Management*. Bangkok: 21st Century Co., Ltd.
- Phramaha Hansa Dhammahaso. (2016). Peace Studies: The Buddhist Path to World Peace. *Journal of MCU Peace Studies*, 4(sup), 1-9.
- Phramaha Wutthichai Vajiramedhi. (2015). *Buddhist Peaceful Means: Buddhism for Peace*. Chiang Rai: Cherntawan International Meditation Center.
- Phrrmaha Prayoon Dhammacitto. (1989). *Religion and Peace*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Rosenberg, M. B. (2016). *Nonviolent Communication: A Language of Life*. Chotisakolrat, P. (Trans.). Nonthaburi: Praphim Printing.
- Royal Institute. (2003). *Royal Institute Dictionary B.E. 2542*. Bangkok: Nanmeebooks.
- Sompong, S. (2015). *A Critical Analysis of Communication Pattern for Peace in the Online Media by Buddhist Peaceful Means: A Case Study of Komchadluek.net*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.

- Stockholm International Peace Research Institute. (2018). 2018 Stockholm Forum on Peace and Development. *World Peace International Conference 2018 Stockholm City Hall in Sweden (7-9 May 2018)*. Retrieved May 20, 2024, from <https://www.sipri.org/events/2018/2018-stockholm-forum-peace-and-development>
- The Secretariat of the House of Representatives. (2013). *Citizenship in a Democratic System*. Bangkok: The Secretariat of the House of Representatives.
- Uthaikan, K., & Prapalad Kantawee Tanootaro. (2017). The Conflict Management in Buddhism. *Journal of SaengKhomKham Buddhist Studies*, 2(2), 149-170.
- Wong, P. (2007). Saraniyadhamma. In *A Dictionary of Buddhism* (pp. 657-658). Bangkok: Dhamma-sabha.